

งานบุญข้ามถิ่น : การจัดวางตัวตนใหม่และการต่อรอง
ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในจังหวัดขอนแก่น

Cross-Country Merit : New Identity and Negotiation of
Burmese Migrant Workers in Khon Kaen Province¹

วิลาสินี โสภภาพ²
จักรพันธ์ ชัดชุมแสง³

Wilasinie Sopapol
Jaggapan Cadchumsang

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอถึงการสร้างพื้นที่ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า ผ่านพื้นที่ทางศาสนาพุทธ โดยเฉพาะการจัดงานบุญ เพื่อให้เป็นปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ถูกปฏิบัติในพื้นที่ใหม่ งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีวิทยาในการวิจัยชาติพันธุ์หลากหลายพื้นที่ ซึ่งพื้นที่การวิจัยหลักอยู่ที่ชุมชนของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า หลังโรงงานแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงเข้าไปสังเกตการณ์ในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลจากการศึกษาพบว่า พื้นที่ศาสนากฎนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ อันแสดงถึงการสร้างพื้นที่ทางสังคมและแบ่งบอกอาณาบริเวณของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า ทั้งอาณาบริเวณทางกายภาพ และอาณาบริเวณทางชาติพันธุ์ ผ่านทั้งการสร้างศาลาประกอบพิธีกรรม และการจัดงานบุญใหญ่ที่จัดขึ้นในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนาแล้ว

¹ บทความชิ้นนี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์จากกองทุนวิจัย สกว. ระดับมหาบัณฑิต
ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รุ่นที่ 11

² นักศึกษาสากลุ่มน้ำโขงศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

³ อาจารย์ ดร. สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ยังแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวตน สร้างสำนึกร่วมของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า ผ่านพุทธศาสนาขึ้นมาในพื้นที่ใหม่ด้วยที่ยังไม่สมบูรณ์ที่มีทั้งความขัดแย้ง ความปรักหักพังภายใต้กระบวนการโลกาภิวัตน์ โดยมีพระสงฆ์พม่าเป็นตัวประสานความรู้สึกเหล่านี้ให้เสมือนบ้านเกิดมากยิ่งขึ้น และปฏิบัติการเหล่านี้ยังถูกนำมาใช้ในการต่อรองมุมมองของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าต่อคนในท้องถิ่นใหม่ด้วย

คำสำคัญ : พื้นที่ศาสนา แรงงานพม่า การข้ามท้องถิ่น

Abstract

This article aims to present the place-making of Myanmar migrant workers through culture, thoughts, belief, (especially religious belief) which responds to the objectives of religious space which is a part of the local-local connection. The article explores how the religious space is created or operated when Myanmar migrant workers are living in the new place. This article applies multi-sited ethnography. The main research site is at Myanmar migrant community located behind a factory in Khon Kaen Province. The researcher collected data by formal interview, informal interview, participant observation and non-participant observation. The results show that the religious space is a part of their trans locality in the new place and it is used as a tool to create Myanmar migrant workers' territory with disjuncture. These include physical and ethnical territory presented through a pavilion for rituals and religious ceremonies on Buddhist festivals. Religion as a sacred space is used to invent the myth of Myanmar migrants created by Thais to be more positive through being devout and charitable Buddhists.

Keywords : Religious space, Myanmar migrant workers, Trans locality

ความสำคัญของปัญหา

จำนวนสถิติที่มีการสำรวจ พบว่า มีแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นจำนวนกว่า 3 ล้านคน ซึ่งเป็นแรงงานจากประเทศพม่า⁴ ที่ลงทะเบียนอย่างถูกกฎหมายกว่า 1,049,515 ล้านคน ทั้งในลักษณะงานฝีมือหรือกึ่งฝีมือและลักษณะงานไร้ฝีมือ (กรมการจัดหางาน, 2559) จำนวนมหาศาลของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าทำให้มีนักวิชาการศึกษาถึงสาเหตุและการอพยพเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมากจากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า แรงงานจากประเทศพม่าอพยพเข้ามาเนื่องจากปัญหาภายในประเทศทางด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ประชากรภายในประเทศเดือดร้อน และไม่สามารถหางานได้ อย่างไรก็ตามนโยบายของประเทศไทยเองได้เอื้อและดึงดูดให้แรงงานเหล่านี้เข้ามาทำงานเช่นเดียวกัน นโยบายการเปลี่ยนสนาเป็นสนาการค้าปี 2531 ในสมัยรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ส่งผลให้ไทยเปลี่ยนแปลงเป็นประเทศทุนนิยมอย่างเต็มตัวและมีความรุดหน้าทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก แรงดึงดูดทางเศรษฐกิจของไทยจึงทำให้แรงงานเหล่านี้เดินทางเข้ามาแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าบ้านเกิดของตนเอง

แม้เราจะพบว่าแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าเหล่านี้กระจุกตัวตามเมืองหลวงและพื้นที่ชายแดนเช่น จังหวัดสมุทรปราการมากที่สุด จำนวน 112,895 คน รองลงมาสมุทรสาคร 145,004 คน ปทุมธานี 134,593 คน กรุงเทพมหานคร 109,701 คน และเชียงใหม่ 81,625 คน ตามลำดับ (กรมการจัดหางาน, 2558) แต่จากการศึกษาชิ้นนี้ เราพบว่าแรงงานเหล่านี้เดินทางเข้ามาในพื้นที่ตอนในของประเทศไทยมากขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นจังหวัดใหญ่ในภาคอีสาน มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องจากการเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาของรัฐมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่พยายามผลักดันและพัฒนาตัวเองเป็นศูนย์กลางของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion; GMS) ทำให้มี

⁴ ประเทศพม่าหรือสหภาพพม่าได้เปลี่ยนชื่ออย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็น “สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar)” ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนขอใช้คำว่า “พม่า” แทนคำว่า “เมียนมาร์” เนื่องด้วยงานศึกษาส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานจากประเทศเมียนมายังใช้คำว่าแรงงานพม่า และแรงงานพม่ายังเรียกประเทศตัวเองว่าประเทศพม่า

แหล่งทุนและโรงงานอุตสาหกรรมหลังไหลเข้ามาตั้งฐานการผลิตในจังหวัดขอนแก่นเป็นจำนวนมาก และด้วยความพร้อมเหล่านี้ทำให้แรงงานข้ามชาติที่มองหาโอกาสเคลื่อนย้ายตามแรงงานดึงดูดเหล่านี้ จากข้อมูลสถิติของกรมจัดหางานจังหวัดขอนแก่น ปี พ.ศ. 2559 นั้นพบว่ามีความแรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนในจังหวัดขอนแก่นมีจำนวน 5,416 คน เป็นแรงงานจากประเทศลาว 1,428 คน และจากประเทศกัมพูชาจำนวน 840 คน และจากประเทศพม่าเป็นจำนวน 3,148 คน (กรมจัดหางานจังหวัดขอนแก่น, 2559) ด้วยจำนวนที่มากที่สุดของแรงงานจากประเทศพม่าในจังหวัดขอนแก่นนี้เอง นำมาซึ่งความสนใจในการศึกษาแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในจังหวัดขอนแก่น โดยบทความชิ้นนี้พยายามที่จะนำเสนอวิถีชีวิตของพวกเขาผ่านงานบุญ ซึ่งนับเป็นปฏิบัติการทางศาสนาอันหนึ่งในกระบวนการสร้างพื้นที่ (Place-making) ที่ถูกนำมาปฏิบัติในพื้นที่ใหม่ที่นับเป็นการก่อตัวทางอัตลักษณ์แบบใหม่ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าเพื่อแสดงให้เห็นถึงการต่อรองกับสภาพแวดล้อมแบบใหม่

การศึกษาชิ้นนี้ใช้แนวคิดการข้ามท้องถิ่นไปมองถึงการสร้างพื้นที่ศาสนาขึ้นในชุมชนใหม่ซึ่งวางอยู่บนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ที่ Brickell and Datta หนึ่งในนักวิชาการที่กล่าวถึงแนวคิดการข้ามท้องถิ่น (Trans locality) ให้ความสนใจเพื่อมุ่งให้เห็นถึงปฏิบัติการสร้างพื้นที่ของผู้อพยพในพื้นที่ใหม่ ที่ได้ถูกนำไปใช้อธิบายภาพปรากฏการณ์ของการสร้างพื้นที่ของกลุ่มคนในพื้นที่วัฒนธรรมแบบใหม่ แต่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นท้องถิ่นแบบเดิมอยู่ (Local-Local) งานศึกษาในลักษณะดังกล่าวในประเทศไทยยังไม่ปรากฏให้เห็นมากนัก ส่วนใหญ่การสร้างพื้นที่ของคนชายขอบ แรงงาน หรือผู้พลัดถิ่นนั้นมักเน้นไปยังแนวคิด อัตลักษณ์ การสร้างความทรงจำ การโยยหาอดีต การสร้างเครือข่ายทางสังคม ความสัมพันธ์ข้ามแดน แต่ส่วนใหญ่นั้นไม่ได้ให้ภาพของการเคลื่อนที่ การเดินทาง การเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่เก่าและใหม่ผ่านการสร้างชุมชนแบบท้องถิ่นในพื้นที่ใหม่ ดังนั้นด้วยปรากฏการณ์ในสนามของผู้วิจัยที่ศึกษาชุมชนข้ามแดนของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยจึงต้องการใช้แนวคิดการข้ามท้องถิ่นที่ได้ให้ภาพของการเคลื่อนที่และการสร้างความเป็นท้องถิ่น และที่เน้นถึงการสร้างพื้นที่ตัวตนและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ในพื้นที่ใหม่ เพื่ออธิบายให้เห็นปรากฏการณ์ของการสร้างพื้นที่ที่มุ่งไปยังมิติของการเชื่อมต่อของพื้นที่ ผ่านการเคลื่อนที่ ของผู้คน ขวสารข้อมูล เทคโนโลยี ทุน สิ่งของ และความคิดอยู่ตลอดเวลาโดยไม่ติดอยู่ภายใต้กรอบของภูมิศาสตร์ที่ตายตัวตามแนวทางของ Arjun

Appadurai ที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงการผลิตความเป็นท้องถิ่นขึ้นมาในบริบทใหม่ โดยมองว่าท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่ถูกผลิต เชื่อม และพาดทับกับท้องถิ่นอื่นๆ ด้วย ไข่เพียง สติกับในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น และเพื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่ถูกก่อร่างขึ้นผ่าน การนำความเป็นท้องถิ่นมาผูกโยงกับพื้นที่ใหม่ในบริบทของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในจังหวัดขอนแก่นภายใต้บริบทใหม่

“ประตูเศรษฐกิจการค้าเชื่อมโยงสู่อินโดจีน เป็นศูนย์กลางคมนาคมขนส่งโลจิสติกส์ รักษาแหล่งเกษตรชั้นดีและข้าวหอมมะลิ พัฒนาเมืองศูนย์กลางหลัก” การสถาปนาตัวเอง ให้เป็นศูนย์กลางของกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทำให้อีสานเติบโตทางด้านการค้าและการลงทุน ความหวังที่จะเป็นศูนย์กลางก่อให้เกิดแผนการพัฒนาด้านคมนาคมที่สะดวกสบายมากขึ้นที่ให้อีสานได้เชื่อมโยงภูมิภาคของโลกครั้งใหญ่ทาบทับในเขตภาคอีสาน อาทิ ระเบียงเศรษฐกิจตามแนวตะวันตก - ตะวันออก ที่เชื่อมมหาสมุทรอินเดียกับทะเลจีนใต้ เข้าด้วยกัน อีสานในทุกวันนี้จึงไม่ใช่พื้นที่ที่ถูกปล่อยให้โดดเดี่ยวอีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ของประเทศไทยที่เป็นศูนย์กลางของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะ จังหวัดขอนแก่นที่มี GDP ในปี พ.ศ. 2553 เป็นมูลค่าจำนวน 145,372 ล้านบาท นับเป็น ลำดับที่ 18 ของประเทศ และเป็นลำดับที่สองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือรองจาก จังหวัดนครราชสีมา และมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรอยู่อันดับหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นอันดับที่ 35 ของประเทศ ด้วยความพร้อมต่างๆ ดังที่กล่าวไปแล้ว ทำให้พบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยมีทั้งสิ้น 1,353 โรงงานด้วยกัน รวมเงินในการลงทุนจำนวน 73,810,116 บาท และมีพนักงานในโรงงานทั้งหมดจำนวน 60,735 คน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น, 2555) อีกทั้งในแผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. 2557 - 2560 จังหวัดขอนแก่นยังถูกผลักดันไปสู่ ความเป็นเมืองน่าอยู่ โดยการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พลเมืองมีความสุข ตามรูปแบบ ของการพัฒนาและบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการให้กลายเป็นศูนย์กลางของอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง (GMS) ทั้งด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อมุ่งสู่การเป็นมหานครแห่งอาเซียนใน พ.ศ. 2558 ด้วยทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมทำให้

จังหวัดขอนแก่นกลายเป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงการมีโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ที่พร้อมต่อการพัฒนาจังหวัด จึงทำให้ให้มีแหล่งทุนและโรงงานอุตสาหกรรมหลังไหลเข้ามาตั้งฐานการผลิตและแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะจากประเทศพม่าอพยพเข้ามาทำงานในพื้นที่แห่งนี้เป็นจำนวนมาก

“ทุกอย่างที่นี่เหมือนอยู่ที่พม่า แค่เพียงไม่ได้อยู่ที่ประเทศพม่าเท่านั้น”

คำพูดดังกล่าวของชายพม่าที่อาศัยในจังหวัดขอนแก่น ได้สะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้าของวิถีชีวิตจากสังคมบ้านเกิดได้ติดตัวแรงงานข้ามชาติเหล่านี้มาด้วย ชุมชนของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพมานี้ตั้งอยู่หลังโรงงานแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์พม่าแท้เป็นกลุ่มหลัก และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอยู่ร่วมกันอย่างเบาบาง เช่น กะเหรี่ยง ฉิ่น ยะไข่ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ไม่ได้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนที่ชัดเจนเนื่องจากมีจำนวนน้อย มีภาษากลางที่ใช้ในการสื่อสารในชุมชน ข้ามถิ่น คือภาษาพม่า (Burmese) และยังมีการแต่งกายแบบพม่าเช่นเดิม ในวันหยุด (เนื่องจากวันที่ทำงานวันจันทร์ถึงวันเสาร์ต้องใส่ชุดยูนิฟอร์มของทางโรงงาน)

เขยา ชาวพม่าวัยหนุ่ม อายุสามสิบต้นๆ เป็นคนพม่าผู้ย้ายเข้าไปในชุมชนของแรงงานสัญชาติพม่าที่ตั้งอยู่หลังโรงงาน เขยาขี่รถจักรยานยนต์มือสองที่ซื้อจากคนไทย ในโรงงานเดียวกันมารับผิดชอบที่บริเวณหน้าโรงงาน เราขี่รถบิดไปบนถนนลูกรังแคบๆ จากหน้าโรงงานจนถึงที่พักอาศัยของแรงงานพม่าที่บวรมแล้วเป็นระยะทางเกือบสองกิโลเมตร สองข้างทางเต็มไปด้วยพงหญ้า พื้นที่ว่าง และแปลงพืชผักสวนครัวที่แรงงานปลูกไว้กินและขาย ระหว่างทางพบเห็นแรงงานพม่าปั่นจักรยานออกมาทำงานเป็นระยะๆ เนื่องจากโรงงานแห่งนี้ทำงานทั้งหมด 2กะ คือ กะเช้าเริ่มตั้งแต่ 8 โมงเช้าจนถึง 5 โมงเย็นและกะบ่ายเริ่มตั้งแต่ 5 โมงเย็นจนถึงตี 2 และหยุดงานทุกวันอาทิตย์

แม้แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าเหล่านี้มีวิถีชีวิตที่อยู่ภายใต้สังคมอุตสาหกรรมที่มีเวลาปิดและมีเครื่องจักรเป็นตัวขับเคลื่อนการผลิตสินค้า วิถีชีวิตที่ในบางครั้งต้องประสบพบเจอกับอคติของเพื่อนร่วมงานคนไทยบ้าง ถูกกดค่าแรงบ้างในช่วงการเดินทางเข้ามาทำงานในช่วงสิบปีที่ผ่านมาที่เริ่มมีการอพยพเข้ามาทำงานในโรงงานแห่งนี้ แต่เรากลับพบว่าพวกเขามีวิถีชีวิตที่แยกไม่ออกจากพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่แล้วแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าที่นับถือศาสนาพุทธกว่าร้อยละ 99 ในชุมชนแห่งนี้ โดยจะ

สามารถพบเห็นหิ้งพระตั้งอยู่ตามพื้นที่ในบ้านหรือในที่พักของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าได้ทั่วไป แม้ตามปฏิทินของพม่าจะระบุว่ามีการจัดงานสำคัญทางพุทธศาสนาในทุกเดือน แต่การอยู่อาศัยข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมเช่นนี้ ทำให้พวกเขาเลือกสรรและนำกิจกรรมทางศาสนาบางอย่างมาปรับใช้ในชุมชนได้เท่านั้น อันได้แก่ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสงกรานต์ และปีใหม่เท่านั้น โดยกิจกรรมที่จัดในแต่ละวันคือ การจัดงานบุญขนาดใหญ่ในพื้นที่ชุมชนโดยมีการนิมนต์พระทั้งในวัดจังหวัดขอนแก่น และพระสงฆ์จากประเทศพม่าเข้ามาให้เทศน์ให้พรในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติพม่าหรือผู้อพยพกับศาสนานั้นมีกล่าวถึงในงานของขวัญชีวัน บัวแดง (2555) ออมสิน บุญเลิศ (2551) อติศร เกิดมคง (2555) ฌัญฐ์ชวล โกคาพานิชพงศ์ (2557) ซึ่งงานเหล่านี้มักมองว่าพื้นที่ศาสนาเป็นพื้นที่ของการสร้างเครือข่าย สร้างความรู้สึกเป็นบ้าน และสถาปนาความเป็นส่วนหนึ่งร่วมกัน แต่ด้วยบริบทที่แตกต่างกันแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าจึงมีการสร้างพื้นที่ผ่านศาสนาที่แตกต่างออกไป

พุทธศาสนากับการสร้างสำนึกร่วมทางศาสนาของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในพื้นที่ใหม่

พุทธศาสนาถูกนำมาปฏิบัติในพื้นที่แห่งใหม่อย่างเข้มข้นทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ การนำศาสนามาเป็นเครื่องมือในการสร้างสำนึกร่วมของแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ยังได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากเจ้าแก้วผู้เป็นเจ้าของโรงงาน เนื่องจากเจ้าแก้วเองก็มีศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าเช่นกัน หลายครั้งที่ทางโรงงานแห่งนี้พาพนักงานหลายร้อยชีวิตออกไปจัดงานบุญหรือทอดกฐินยังวัดใกล้เคียง รวมทั้งรอบนอกเมืองขอนแก่น โดยมีเจ้าแก้วเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน และยังอนุญาตให้จัดงานบุญใหญ่ในชุมชนของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าดังที่ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นหนึ่งในแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“เจ้าแก้วศรัทธาในพุทธศาสนามาก แก่ได้ไหว้วานให้ผมไปช่วยดูที่ที่พม่าให้แก้วว่าจะสร้างวัดตามกำลังศรัทธาของแกก่อน อย่างเวลาเราจัดงานในชุมชน ของเราเขาก็อนุญาตให้จัดแต่ต้องแจ้งเขาก่อน ต้องทำบันทึกรับขึ้นไปว่าจะเลี้ยงอะไรบ้าง เบิกอะไรบ้าง ค่อยจะสามารถจัดงานได้” (นาย)

สภาพแวดล้อมที่พึ่งพาอาศัยกันระหว่างเจ้าแก่เจ้าของโรงงานและแรงงานข้ามชาติ สัญชาติพม่าได้เปิดพื้นที่ในการสร้างสำนึกร่วมทางศาสนาขึ้นมาผ่านการจัดงานบุญ พื้นที่ศาสนาของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าจึงไม่ใช่แค่การสร้างพื้นที่เพียงเพื่อสร้างสำนึก ร่วมทางศาสนา หรือสร้างความเป็นส่วนหนึ่งร่วมกันเท่านั้น แต่กลับเป็นพื้นที่ของการปรับ จุดเผชิญหน้าระหว่างนายจ้าง เนื่องจากแต่ก่อนมีการประท้วงของแรงงานข้ามชาติสัญชาติ พม่าอย่างรุนแรงจนทำให้นายจ้างไม่ไว้วางใจ การปรับการนำเสนอตัวตนของแรงงาน ด้วยการสร้างความศรัทธาที่เชื่อมโยงกันผ่านศาสนา การนำเสนอภาพลักษณ์เช่นนี้ ของแรงงานภายใต้การเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ที่เคร่งครัด ทำให้ได้รับการยอมรับจากเจ้าของ โรงงาน การเปิดพื้นที่ดังกล่าวให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าของเจ้าแก่เจ้าของโรงงาน ก็เป็นวิธีอันชาญฉลาดในการซื้อใจแรงงานเพื่อให้ทำงานในโรงงานต่อไปอย่างอดทนและ ซื่อสัตย์ เช่นเดียวกับงานของอรรถญา ศิริผล (2548) ที่พบว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่าง นายจ้างและลูกจ้างไม่ได้มีในแง่ของการกดขี่ แต่ยังถูกจัดวางไว้บนระบบอุปถัมภ์ในการเป็น ผู้ให้และผู้รับอีกด้วย

ภาพที่ 1 พระสงฆ์พม่ากำลังแสดงธรรมเทศนาแก่แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า

ศาลาประกอบพิธีกรรม หรือที่คนในชุมชนเรียกว่า “ตามาโย” สร้างขึ้นมาในช่วงกลาง พ.ศ. 2557 โดยก่อนหน้านั้นยังไม่มีการสร้างสถานที่ไว้ประกอบพิธีกรรมอย่างเป็นทางการ มักเป็นการนำเต็นท์ผ้าใบเข้ามากางเพื่อใช้เป็นที่พักประกอบพิธีกรรมเพียงชั่วคราวเท่านั้น ศาลาประกอบพิธีกรรมได้ถูกสร้างขึ้นโดยน้ำพักน้ำแรงของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า

ในชุมชนที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันบริจาคเงินเพื่อสร้างศาลาแห่งนี้ เป็นเงินกว่าหนึ่งแสนบาท และผลัดกันมาก่อสร้างด้วยตัวเองในวันว่างของตน บางคนก่ออิฐ บางคนฉาบปูน บางคน ตกแต่งฐานพระพุทธรูป บางคนหาเครื่องตีมาให้พวกพ้องกินเพื่อบำรุงกำลัง ความศรัทธา ในพุทธศานานำมาซึ่งความสามัคคีในการก่อสร้างศาลาแห่งนี้ จนสร้างแล้วเสร็จอย่างรวดเร็วภายในปลายปีเดียวกัน ขณะเดียวกันธงศาสนาพุทธก็เริ่มถูกนำมาปักบนเสาศาลาและ ห้อยไขว้ไปมาตามตัวโครงสร้างศาลา ป้ายผ้าไวนิลขนาดใหญ่สั่งทำจากประเทศพม่าพิมพ์ เป็นรูปพระพุทธรูปเจ้าขนาดใหญ่ พร้อมบรรจุข้อความบนป้ายว่า “แรงงานชาวพม่าในโรงงาน แห่งหนึ่งร่วมกันสร้างถวาย เพื่อจัดงานถวายภัตตาหารพระและพิธีธรรมเทศนา” ได้ถูกแขวนไว้ ด้านหน้าศาลาเพื่อบ่งบอกถึงใครเป็นเจ้าของของความศรัทธานี้ หลังจากสร้างศาลา ประกอบพิธีกรรมเสร็จได้สักระยะในช่วงปลาย พ.ศ. 2558 จึงได้มีการนำพระพุทธรูป มาประดิษฐานไว้ศาลาประกอบพิธีกรรมอันเปรียบเสมือนการปักหมุดเขตแดนลงบนพื้นที่ ทางกายภาพอย่างชัดเจนของกลุ่มแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในพื้นที่แห่งใหม่ว่า พวกเขาเองก็มีตำแหน่งหนึ่งในแหล่งที่อยู่แห่งใหม่เช่นเดียวกัน สถานะการสลายความเป็น เขตแดน (Deterritorialization) ในยุคโลกาภิวัตน์จึงกลายเป็นดินแดนที่ถูกประกอบ สร้างขึ้นมาผ่านกลุ่มทางสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เป็นชายขอบหรือมีอำนาจน้อยกว่ากลุ่มคน หลักในรัฐชาติ ในแง่นี้ความเป็นท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในบริบทใหม่ จึงไม่ใช่ท้องถิ่นผูกมัด⁵ (Local - bound) ที่มองท้องถิ่นมีเขตตายตัวที่ชัดเจน และไม่ใช่ท้องถิ่นในฐานะฐาน (Local - based) ที่ยังมองท้องถิ่นในเชิงพื้นที่กายภาพเพียงพื้นที่เดียว แต่ท้องถิ่นได้ก้าวข้าม ความเป็นพรมแดนรัฐชาติออกไป รวมถึงขยายและเปลี่ยนรูปไปจากเดิมได้ด้วย ท้องถิ่น จึงสามารถถูกประกอบสร้างขึ้นใหม่ได้ในบริบท เชิงภูมิศาสตร์ที่หลากหลายที่ไม่ได้ยึดติด เพียงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น (วิลาสินี โสภากพล, 2559)

⁵ การก่อเกิดของแนวคิดการข้ามท้องถิ่น (translocality) ผ่านการอธิบายการมองแนวคิดด้วยท้องถิ่น (Local) ที่ผูกโยงกับเรื่องพื้นที่ด้วย โดยแบ่งเป็นท้องถิ่นผูกมัด (Local-bound) และท้องถิ่นในฐานะฐาน (Local-based) โดยได้กล่าวว่าแนวคิดท้องถิ่นผูกมัดนั้นมองท้องถิ่นคล้ายกล่องบรรจุ (Local as Container) ที่การเมือง วัฒนธรรม และภูมิปัญญาถูกขังไว้ในกล่อง ไม่ได้รับผลกระทบจากสิ่งใดข้างนอก (รัฐวุฒิ เสนาคำ, 2547)

งานบุญข้ามถิ่น : ปฏิบัติการเชื่อมต่อต้นทาง - ปลายทางผ่านศาสนาในจังหวัดขอนแก่น

ทุกๆ ครั้งที่มีการจัดงานบุญในชุมชนของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า ธงศาสนาจะถูกประดับประดาตามรายทางอย่างละลานตา ป้ายกำหนดวันเวลาของการจัดงานเริ่มถูกติดประกาศก่อนวันงานหนึ่งถึงสองอาทิตย์ที่บริเวณหน้าชุมชน ส่วนในวันงานพิธีจะเริ่มขึ้นในช่วงสายของวัน (ประมาณเก้าโมงเช้า) เพื่อรอให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าที่ทำงานในกะดึกเลิกงานเสียก่อน เมื่อแต่งตัวกันเสร็จพวกเขาเริ่มพากันตั้งแถวยาวเหยียดตั้งแต่หน้าชุมชนจนท้ายชุมชน แต่ละคนจะถือจานหรือภาชนะที่ใส่ของที่ตนเองนำมาถวายพระ มีทั้งที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ เช่น น้ำมันพืช ผงซักฟอก ยาสีฟัน แปรงสีฟัน อื่นๆ และใส่ปัจจัย (เงิน) ร่วมด้วย แต่หากงานบุญที่จัดขึ้นเป็นวันเข้าพรรษาหรือออกพรรษา แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าจะนำสิ่งของที่พระต้องใช้ เช่น ตาลปัตรและจีวรพระมาถวายเพิ่ม

ภาพที่ 2 พระสงฆ์กำลังเดินรับบิณฑบาตในชุมชนข้ามถิ่น

เมื่อมีแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่ามีจำนวนมากขึ้นจึงมีการเรียกร้องผู้นำชุมชนให้มีการนิมนต์พระสงฆ์พม่าเข้ามาในพื้นที่ ซึ่งการบอกเล่าของคนในพื้นที่ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าในจังหวัดขอนแก่นมีพระสงฆ์พม่าอยู่จำนวนหนึ่งที่ศึกษาพระธรรมวินัยอยู่ ณ วัดแห่งหนึ่งในตัวเมืองขอนแก่น จึงทำให้ผู้นำชุมชนไปขอนิมนต์พระในวัดแห่งดังกล่าวเข้ามาในชุมชนในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา การเรียกร้องขอให้พระสงฆ์พม่าเข้ามา

บิณฑบาตและให้เทศน์ให้พรในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้นำชุมชนเริ่มนิมนต์พระสงฆ์พม่าเข้ามา โดยเริ่มต้นจากวัดในตัวเมืองจังหวัดขอนแก่นเข้ามาก่อน การริเริ่มนิมนต์พระสงฆ์พม่าเข้ามาบิณฑบาตในงานบุญใหญ่ใน พ.ศ. 2551 ทำให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่ามาร่วมงานบุญเพิ่มมากขึ้น โดยพระพม่าที่มาในงานบุญใหญ่ในแต่ละครั้งแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับความต้องการในการนิมนต์พระสงฆ์พม่าของคนที่อยู่ในชุมชนเอง ทำให้งานบุญใหญ่ที่ผ่านๆ มาในแต่ละปีจะมีพระพม่าที่อาศัยอยู่ที่จังหวัดขอนแก่นรวมถึงพระสงฆ์พม่าจากกรุงเทพมหานคร อำเภอมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ทั้งยังมีพระสงฆ์พม่าที่มาจากพื้นที่ต้นทางซึ่งเป็นวัดที่คนในชุมชนนับถือหรือศรัทธา เมื่อครั้งอยู่บ้านเกิดจะถูกนิมนต์เข้ามาในชุมชนข้ามถิ่นช่วงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาด้วย

ภาพที่ 3 แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในชุมชนข้ามถิ่นรับประทานอาหารร่วมกัน

งานบุญใน พ.ศ. 2556 พบว่า ส่วนใหญ่พระพม่าที่เข้ามาในชุมชนแห่งนี้เกิดจากการนิมนต์โดยคนในชุมชนเองที่ต้องการให้พระพม่าที่ตนเองรู้จักหรือศรัทธาเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตที่พวกเขาเป็นอยู่ โดยพระสงฆ์พม่าจะใช้เวลาอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 3 - 5 วัน เพื่อพูดคุยสารทุกข์สุกดิบกับแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดขอนแก่น และวันสุดท้ายที่พระอยู่ในชุมชนมักมีการจัดการบุญใหญ่ขึ้น

พระสิทธิเดช พระสงฆ์พม่าจากย่างกุ้งที่เดินทางมาเรียนพระธรรมวินัยที่กรุงเทพฯ ท่านค่อนข้างมีชื่อเสียงสำหรับแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในประเทศไทย โดยท่านได้

เดินทางเข้ามาเยี่ยมชาวพม่าในชุมชนแห่งนี้เป็นระยะเวลากว่า 3 วัน การจัดงานบุญในช่วงที่พระสิทธิเดโชเข้ามานั้นตรงกับช่วงออกพรรษา จึงทำให้งานบุญที่จัดนั้นยิ่งใหญ่และครึกครื้นกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา

ในช่วงปลายปี 2558 พระสงฆ์พม่าอีกรูปหนึ่งจากเมืองตะโกลังเดินทางเข้ามาในชุมชนด้วยการนิมนต์ของคนในชุมชนเช่นกัน โดยการอยู่ในชุมชนของพระรูปนี้นั้นกินระยะเวลากว่า 1 เดือนครึ่ง ในแต่ละวันที่พระสงฆ์พม่าอยู่ในชุมชนจะมีการถวายภัตตาหารเช้า รับพรในตอนเช้า และเลี้ยงอาหารคนในชุมชนโดยแต่ละบ้านจะผลัดกันเป็นเจ้าภาพเลี้ยงในแต่ละวัน ส่วนในช่วงเย็นจะเป็นการทำวัตรเย็นโดยการสวดมนต์เป็นภาษาพม่า และมีการสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเองระหว่างพระกับฆราวาส โดยพระสงฆ์ที่เข้ามาในชุมชนจะพักหลับนอนที่ตามาโยหรือศาลาประกอบพิธีกรรมที่แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าร่วมสร้างกันขึ้นมา มากไปกว่านั้นแล้วพบว่า การเข้ามาของพระสงฆ์พม่าในทุกครั้งนั้นยังทำให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าเหล่านี้ร่วมกันบริจาคเงิน บริจาคสิ่งของกลับประเทศต้นทางของตนเองอีกด้วย ผู้วิจัยมีโอกาสเดินทางร่วมกับผู้ให้ข้อมูลและพระสงฆ์พม่ารูปนี้กลับประเทศพม่า พบว่าสิ่งของที่รับบริจาคถูกส่งกลับไปยังประเทศต้นทางเป็นจำนวนมาก เสื้อผ้าและสิ่งของเครื่องใช้ รวมถึงอาหารแห้งถูกแยกบรรจุใส่กระสอบใหญ่ 4 - 5 กระสอบ เพื่อให้พระสงฆ์พม่านำสิ่งของเหล่านี้ไปบริจาคต่อให้กับผู้ที่ต้องการในประเทศพม่า ทั้งยังมีเงินปัจจัยที่แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าร่วมกันบริจาคเป็นเงินบาทจำนวนหนึ่งแสนบาท โดยเงินปัจจัยที่ได้จากการทำบุญของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าทั้งหลายนั้น พระสงฆ์พม่าเหล่านี้มักนำเงินไปช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าที่ประสบปัญหาในประเทศไทย และประเทศพม่าต่อไป

การเดินทางเข้ามาของพระสงฆ์พม่าในชุมชนแห่งนี้จึงไม่ใช่แค่การเป็นตัวแทนของพุทธศาสนาที่เชื่อมต้นทาง - ปลายทางเข้าด้วยกันเท่านั้น แต่พระสงฆ์พม่าได้ทำหน้าที่เช่นเดียวกับวัดอันเปรียบดังศูนย์กลางความศรัทธาของการรวมจิตใจอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนั้นยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่การส่งต่อความรู้สึกร่วมกันของผู้คนจากประเทศพม่าเป็นตัวแทนร่วมให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าใกล้ชิดกันผ่านความเชื่อเช่นเดียวกับเมื่อครั้งอยู่บ้านเกิด

พุทธศาสนากับการจัดวางตัวตนใหม่ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในจังหวัดขอนแก่น

ความเอาแน่เอานอนไม่ได้ของชีวิตแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในพื้นที่แห่งใหม่ ทำให้พวกเขาพยายามสร้างพื้นที่ตัวตนขึ้นมาเพื่อให้ตนเองรู้สึกปลอดภัย มีกลุ่มมีพวก และรู้สึกมีค่า งานบุญใหญ่ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในจังหวัดขอนแก่นจึงนับเป็นปฏิบัติการของแรงงานข้ามชาติที่พยายามขีดเส้นพรมแดนทั้งทางกายภาพ (เขตแดนที่ชัดเจน) และนามธรรม (ความคิด ประเพณี และความเชื่อ) ขึ้นมาให้ชัดเจนขึ้นมาว่า พวกเขามีตัวตนในพื้นที่ใหม่ ในมิติทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยพบว่าแรงงานเหล่านี้ผูกโยงด้วยพุทธศาสนา เป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิต การเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดทำให้พวกเขาเลือกใช้ศาสนามาปรับใช้ในการร้อยรัดเพื่อสร้างพื้นที่ตัวตนขึ้นมาในพื้นที่ใหม่ โดยสามารถเห็นได้ถึงการจัดวางตัวตนใหม่ผ่านศาสนา เช่น การนิมนต์พระพม่าเข้ามาในชุมชน การจัดงานบุญใหญ่ การเชิญชวนคนในชุมชนรอบข้างเข้ามาทำบุญร่วมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนานับเป็นศูนย์รวมแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าให้เป็นหนึ่งเดียวกัน และพยานให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่ากับคนในท้องถิ่นใกล้ชิดกันมากขึ้นด้วย นับว่าเป็นเครื่องมือในการต่อรองต่อกลุ่มนายจ้างและคนในท้องถิ่นผ่านภาพลักษณ์ของการเป็นศาสนิกชนที่ดี โอบอ้อมอารี และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ในพื้นที่ชุมชนมีการจัดงานบุญขึ้นในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสงกรานต์ และวันขึ้นปีใหม่ โดยมีการนิมนต์พระสงฆ์พม่าเข้ามาให้เทศน์ให้พรในวันดังกล่าวด้วย ศาลาประกอบพิธีกรรมหรือตามมา โดยที่ถูกร้างขึ้นในชุมชนเปรียบดังการปักหมุดเส้นพรมแดนขึ้นว่าพวกเขาเป็นใครในพื้นที่แห่งใหม่นี้ ปรากฏการณ์เหล่านี้จะเห็นได้ว่าในมิติทางวัฒนธรรมถูกสร้างขึ้นผ่านสายสัมพันธ์อันเข้มข้นของความเป็นกลุ่มก้อนภายใต้ความเป็นคนชาติเดียวกัน สิ่งที่แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าเคยปฏิบัติเมื่อครั้งอยู่บ้านเกิดถูกนำมาปฏิบัติใหม่ในพื้นที่ใหม่ โดยมีการคัดสรรวัฒนธรรมบางอย่างมาใช้ในการนำเสนอตัวตนในพื้นที่ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในบริบทใหม่ การสร้างพื้นที่ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในพื้นที่ใหม่จึงถูกก่อตัวขึ้นผ่านฮาบิตัส (Habitus) ที่ถูกขัดเกลาเมื่อครั้งอยู่บ้านเกิด อัตลักษณ์ที่ก่อตัวขึ้นมาจึงมีลักษณะที่ผสมผสานระหว่างถิ่นเก่าและถิ่นใหม่

นอกจากนั้นการจัดงานบุญใหญ่นอกจากจะเป็นการจัดงานขึ้นมาเพื่อให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าได้ทำบุญและได้อยู่ใกล้ชิดกับศาสนาแล้ว ได้เชิญชวนชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าร่วมงานดังกล่าวด้วย ซึ่งการชักชวนเพื่อนบ้านเข้าร่วมนั้นเป็นการจัดวางตัวตนใหม่ โดยนำเสนอตัวตนของพวกเขาต่อคนไทยท้องถิ่นว่าพวกเขาเป็นศาสนิกชนที่เคร่งครัด และเป็นกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม และจิตใจดี ปฏิบัติการในพื้นที่ศาสนาจึงเป็นดังการขยายความเป็นท้องถิ่นของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าเข้าไปในพื้นที่ของคนท้องถิ่นในชุมชนใกล้เคียงอย่างแยบยลผ่านการเชิญชวนทั้งพระไทยและคนไทยในพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามาทำบุญในชุมชนของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า นอกจากนั้นการนำพระสงฆ์พม่าเข้ามาในพื้นที่ชุมชนนั้นได้แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์นั้นเป็นตัวกลางในการเชื่อมความเป็นบ้านสู่พื้นที่ปลายทางให้เกิดขึ้นตามจินตนาการของพวกเขาได้อย่างใกล้เคียงความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นพระสงฆ์เหล่านี้ยังเป็นที่ตั้งสถานทูตเคลื่อนที่ที่ทำหน้าที่ในการรับฟังสารทุกข์สุกดิบของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า และยังส่งต่อปัจจัยที่ได้จากการทำบุญไปช่วยเหลือคนพม่ายังประเทศพม่าและในชายแดนไทย - พม่าด้วย พื้นที่ศาสนายังถูกขยายอาณาเขตออกไปนอกเหนือจากชุมชนข้ามถิ่นด้วย ในแง่นี้ศาสนาจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือหรือยุทธวิธีในการสร้างพื้นที่ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าขึ้นมาในบริบทใหม่ เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองว่าเป็นคนที่ดี และเคร่งครัดในพุทธศาสนา

สรุปและอภิปรายผล

บริบทของอีสาน โดยเฉพาะจังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาได้ พบว่า จังหวัดขอนแก่นพยายามพัฒนาจังหวัดโดยการประกาศว่าเป็นศูนย์กลางของอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง การเชื่อมตัวเองเข้าไปอยู่ในภูมิภาคอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงของจังหวัดขอนแก่นจึงนับเป็นการทำตนเองให้เข้าสู่ภูมิภาคนิยม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้เอื้อต่อเปิดพื้นที่ทางสังคมต่อผู้คนที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น ทำให้การเคลื่อนย้ายของผู้คน สิ่งของ สื่อ การเดินทางสะดวกมากขึ้นผ่านระบบโลจิสติกส์ที่เชื่อมต่อกันทั้งประเทศพม่า ไทย ลาว และเวียดนามด้วยระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก และทำให้เส้นพรมแดนที่เคยแข็งแกร่งหลายด้วยการเคลื่อนย้ายหรือการไหลเวียนของผู้คน สินค้า สื่อ การเงิน และความคิด ในงานของ Arjun Appadurai

(1990) ได้มองว่าโลกาภิวัตน์นั้นได้ก่อให้เกิดการไหลเวียนข้ามชาติข้ามพรมแดนมากขึ้น โดยเขาแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ การเคลื่อนย้ายเดินทางของผู้คน (Ethnoscape) การเดินทางของสื่อสารมวลชน (Mediascapes) การเดินทางของเทคโนโลยี (Technoscapes) การเดินทางของเงินตรา (Financescapes) และการเดินทางของอุดมการณ์และความคิด (Ideoscapes) การเดินทางของ “scape” ในงานของ Arjun Appadurai นั้นได้ก่อให้เกิดการสร้างสนามสังคมวัฒนธรรมขึ้นมาในพื้นที่อันหลากหลาย การเดินทางเข้ามาทำงานของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในจังหวัดขอนแก่น ภายใต้กระบวนการสร้างพื้นที่ของพวกเขา นั้นอาศัยทั้งสื่อ เทคโนโลยี เงินตรา และอุดมการณ์ความคิด ในการสถาปนาชุมชนข้ามถิ่นขึ้นมาในท้องถิ่นใหม่ จะเห็นได้ว่าได้สิ่งเหล่านี้ทำให้ความเป็นท้องถิ่นเดิมได้ปะทะกับความ เป็นระบบโลกในท้องถิ่นใหม่มากยิ่งขึ้น และภูมิภาคนิยมสนั่นเองที่เป็นตัวเปิดพื้นที่ เหล่านั้น อย่างไรก็ตามเชื่อว่า การสร้างพื้นที่ความเป็นท้องถิ่นขึ้นมาในพื้นที่ใหม่นั้นจะมีความ เป็นเอกภาพ เนื่องจากสภาวะของการข้ามท้องถิ่นนั้นเป็นสภาวะที่ไม่ต่อเนื่อง (Disjuncture) ที่มีทั้งความขัดแย้ง ความปรแตก ไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากการปะทะกัน ของความแตกต่างซึ่งเป็นสิ่งที่โลกทุกวันนี้ต้องเผชิญในบริบทของโลกาภิวัตน์ การสร้างพื้นที่ ชุมชนข้ามถิ่นของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในจังหวัดขอนแก่นจึงเป็นการสร้างพื้นที่ ตัวตนที่ยังคงดำเนินอยู่ที่มีทั้ง การปะทะ การปรแตก ไม่เสถียร และไม่ใช่ว่าการหยั่งรากลึก ลงในพื้นที่ใหม่ แต่เป็นการสร้างพื้นที่ตัวตนให้ตัวเองดำรงอยู่ การจัดวางตัวตนใหม่ ที่มี การเชื่อมต่อกับประเทศต้นทางอย่างเข้มข้น การนำแนวคิดดังกล่าวมองผ่านพื้นที่ทางศาสนา แสดงให้เห็นได้ว่าศาสนามีผลอย่างมากต่อการสร้างพื้นที่ทางสังคมของแรงงานข้ามชาติ สัญชาติพม่าในจังหวัดขอนแก่น แรงงานเหล่านี้ได้ปรับสร้างตัวตนใหม่ในพื้นที่ทางศาสนา ผ่านการคัดเลือกหรือเลือกสรรวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างมาใช้ในพื้นที่ใหม่เพื่อให้เกิด การเปิดกว้างและขยายขอบเขตการรับรู้การมีอยู่ของพวกเขาผ่านการนำเสนอภาพการเป็น พุทธศาสนิกชนที่ดีเข้าไปในคนท้องถิ่นของจังหวัดขอนแก่น ดังเช่นการเชิญชวนคนท้องถิ่น เข้าร่วมในงานบุญหรือการนิมนต์พระไทยเข้ามาในชุมชนเอง นอกจากนั้นปรากฏการณ์ ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงเครือข่ายทางศาสนาที่เข้มข้นทั้งในประเทศต้นทางและ ประเทศปลายทางที่มีการเชื่อมต่อกันอยู่ตลอดเวลาผ่านการนิมนต์พระพม่าเข้ามาในพื้นที่ชุมชน ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งปฏิบัติการดังกล่าวทำให้

พวกเขามีตัวตน และมีพื้นที่ทางสังคมในจังหวัดขอนแก่น การใช้ศาสนาเป็นตัวก่อรูปทางอัตลักษณ์ในบริบทใหม่นี้ได้ก่อให้เกิดการจัดวางตัวตนใหม่และแผ่ขยายความเป็นท้องถิ่นของพวกเขามากออกไปยังภายนอก ผ่านการเชื้อเชิญพระไทยและคนท้องถิ่นรอบข้างเข้ามาร่วมงานบุญใหญ่ที่ถูกจัดขึ้นในวันออกพรรษา วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ และวันขึ้นปีใหม่ ในขณะที่เดียวกันได้มีการนิมนต์พระสงฆ์พม่าผู้ซึ่งนับว่าเป็นตัวกลางหรือจุดเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ต้นทางและปลายทาง อันก่อให้เกิดเครือข่ายข้ามแดนผ่านจุดเชื่อมต่อเหล่านี้ขึ้น และทำให้การสร้างพื้นที่ชุมชนข้ามถิ่นมีความเสมือนจริงกับภาพในจินตนาการมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการจัดหางาน. (2559). สถิติแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยประจำปี พ.ศ. 2559. กรุงเทพฯ : กรมการจัดหางาน.
- _____. (2558). สถิติแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยประจำปี พ.ศ. 2558. กรุงเทพฯ : กรมการจัดหางาน.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2554). พื้นที่ทางศาสนาและการปรับสร้างอัตลักษณ์ของผู้ย้ายถิ่นในพื้นที่ชายแดนไทย - พม่า. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- รัฐภูมิ เสนาคำ. (2547). อรชุน อปาดุริย์ กับมโนทัศน์ท้องถิ่นข้ามท้องถิ่น. รัฐศาสตร์สาร, 25(1), 103 - 149.
- ณัฐชวัล โกคาพานิชวงศ์. (2557). การเชื่อม (ข้าม) ถิ่นที่ : ปฏิสัมพันธ์ของผูคนบนเมืองชายแดนกับการต่อรองความหมายผ่านพื้นที่/ชุมชนทางศาสนาของผู้อพยพข้ามพรมแดนชาวพม่าในจังหวัดระนอง. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น. (2559). สภาพข้อมูลทั่วไปของจังหวัดขอนแก่น (online). สืบค้นได้จากจาก <http://www.khonkaen.go.th/khonkaen6/main.php?cont=vision>. [2559, มกราคม 5].

อดิสร เกิดมงคล. (2555). **แรงงานข้ามชาติชาวปะโอจากพม่าในกรุงเทพฯ : ชีวิตข้ามพรมแดนบนพื้นที่ของอำนาจและการต่อรอง**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรัญญา ศิริผล. (2548). **การพลัดถิ่นกับการกลายเป็นสินค้า : ประสบการณ์ชีวิตของชุมชนไทใหญ่กับการค้าแรงงานในมิติทางสังคมวัฒนธรรมบริเวณชายแดนไทย - พม่า**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อมสิน บุญเลิศ. (2549). **การต่อรองและปรับตัวของคนพลัดถิ่น : กรณีศึกษาชาวไทใหญ่พลัดถิ่นในเมืองเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาลัทธิสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Appadurai, A. (1996). **Modernity at Large : Cultural Dimensions of Globalization**. London : University of Minnesota.

Brickell, K., and Datta, A. (2011). **Translocal Geographies**. Surrey : Ashgate.

บุคลากรกรม

สัมภาษณ์เชิงลึก นางเซยา (นามสมมติ) แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า โดย วิลาสินี โสภภาพ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2556

สัมภาษณ์เชิงลึก นายนาย (นามสมมติ) ผู้ใหญ่บ้านในชุมชนข้ามถิ่นของแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า โดย วิลาสินี โสภภาพ เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2557

สัมภาษณ์เชิงลึก พระสิทธิเด (นามสมมติ) พระสงฆ์พม่าที่ศึกษาพระธรรมในประเทศไทย โดย วิลาสินี โสภภาพ เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2557

